

УДК 343.241

**ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЗАКІНЧЕНИЙ
ЗЛОЧИН (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ, РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ
ТА ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ)**

**TO THE QUESTION OF THE SENTENCING FOR UNFINISHED CRIME
(ON THE EXAMPLE OF UKRAINE, RUSSIAN FEDERATION
AND SOME EUROPEAN COUNTRIES)**

Міщук І.П.,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

Інституту кримінально-виконавчої служби

Самосьонок А.О.,

курсант II курсу юридичного факультету

Інституту кримінально-виконавчої служби

Стаття присвячена дослідженню правил призначення покарання за незакінчений злочин в Україні, Російській Федерації та окремих європейських державах. У ній розкрито основні положення щодо незакінченого злочину і кримінальної відповідальності за його вчинення в Україні та за її межами. На основі зарубіжного досвіду визначено шляхи вирішення деяких питань, які склалися в правозастосовній практиці щодо призначення покарання за незакінчений злочин.

Ключові слова: покарання, стадія, санкція, незакінчений злочин, готування до злочину, замах на злочин.

Статья посвящена исследованию правил применения наказания за неоконченное преступление в Украине, России и отдельных европейских государствах. В ней раскрыты основные положения, которые предусматривают неоконченное преступление и уголовную ответственность за его совершение в Украине и за ее пределами. На основе зарубежного опыта определены пути решения некоторых вопросов, которые сложились в правоприменительной практике относительно назначения наказания за неоконченное преступление.

Ключевые слова: наказание, стадия, санкция, неоконченное преступление, приготовление к преступлению, покушение на преступление.

In the article speech goes about the rules of the sentencing for unfinished crime in Ukraine, Russia and some European countries. In it are exposed substantive provisions which provided the unfinished crime and criminal responsibility for its execution in Ukraine and after its borders. The author defined the ways of decision of some questions which was folded in the practice of the sentencing for unfinished crime on the basis of foreign experience.

Key words: punishment, stage, sanction, unfinished crime, preparation to the crime, attempt on a crime.

Постановка проблеми. Необхідність існування особливих правил призначення покарання за незакінчений злочин у кримінальному праві беззаперечно, проте щоб правильно застосовувати норми, які передбачають такі правила, необхідно ґрунтовно їх дослідити, аби в подальшому уникнути питань, які виникають у судовому процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове дослідження щодо питання призначення покарання за незакінчений злочин здійснювалося у працях М.І. Хавронюка, М.І. Мельника, В.І. Сургуєвої, В.В. Копейчекова, Р.В. Вереші та інших, однак у їх поглядах є певні відмінності, що дозволяє стверджувати, що це питання і надалі залишається актуальним.

Мета наукової статті – розкрити основні положення та принципи призначення покарання за незакінчений злочин в Україні, Російській Федерації та окремих європейських державах.

Виклад основного матеріалу. У ст. 65 Кримінального кодексу (далі – КК) України визначено, що суд призначає покарання відповідно до:

- 1) меж, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин;
- 2) положень Загальної частини КК України;
- 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання [1, с. 26].

А в разі призначення покарання за незакінчений злочин та за злочин, вчинений у співучасті, суд повинен керуватися правилами, встановленими ст. 68 КК України [1, с. 28].

З одного боку, загальні засади призначення покарання у кримінальному законодавстві України безумовно можна визначити як позитивні, адже за кожний вид злочину чітко встановлено окремий вид покарання. Однак паралельно із цим виникають об'єктивно обумовлені питання, які пов'язані з тим, що прописані положення щодо призначення покарання за незакінчений злочин у КК України недостатньо продумані та уточнені і, як свідчить судова практика, негативно впливають на застосування закону про кримінальну відповідальність.

У КК України поняттю незакінченого злочину присвячено ст. 13-17 Розділу 3 «Злочин, його види та стадії», а призначення покарання за його вчинення – ст. 68 Розділу 11 «Призначення покарання».

У свою чергу у КК Російської Федерації незакінченому злочину відведено окремий розділ (Глава

6 «Незакінчені злочини» – ст. 29-31, в яких визначено зміст незакінченого злочину, його стадії та обставини, внаслідок яких злочин не було доведено до кінця), а в ст. 66 Глави 10 «Призначення покарання» визначено правила призначення покарання за незакінчений злочин [2].

На підставі вивчення вищевказаних норм можемо констатувати, що за змістом норми українського КК переважно подібні до норм КК Російської Федерації, однак у ч. 2 ст. 30 КК Російської Федерації встановлено, що готування до злочину середньої та невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності, на противагу ч. 2 ст. 14 КК України, яка визначає відсутність кримінальної відповідальності лише за готування до злочину невеликої тяжкості.

Також у КК України й у КК Російської Федерації є суттєві розбіжності щодо обчислення строків покарання за замах на злочин. Так, у КК Російської Федерації вказано, що строк чи розмір покарання за замах на злочин не може перевищувати *трьох четвертих* максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання [3, с. 266], тобто верхня межа покарання за замах на злочин у Росії являється вищою, ніж за аналогічні дії в Україні (за вчинення замаху на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати *двох третин* максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання). Це робить КК України більш гуманним.

Водночас цікавими щодо покарання за незакінчені злочини є положення кримінальних кодексів держав континентальної Європи, в яких передбачено наступне:

- готування до злочинного діяння взагалі не карається (Албанія, Бельгія, Данія, Італія, Франція);
- караним є готування лише до тяжкого й особливо тяжкого злочинів (Латвія, Литва) або до злочину, за який закон передбачає тюремне ув'язнення не менше восьми років і лише за умови, що воно виражене в певних діях, спрямованих на вчинення злочину у співучасті (Голландія);
- замах на злочин взагалі не карається або карається лише в окремих випадках, передбачених законом (Австрія, Болгарія, Естонія, Іспанія, Польща), натомість в Україні кримінальна відповідальність передбачена за замах на близько шістсот видів злочинів [4].

Вважаємо, що правила призначення покарання за незакінчений злочин у КК Російської Федерації та ще ряду держав, таких як Албанія, Бельгія, Болгарія, Гол-

ландія, Данія, Естонія, Італія, Латвія, Литва, Польща, Франція, дозволяють уникнути тих проблем, які, як визначив М.І. Хавронюк, наявні в Україні. Зокрема, вчений вказує, що в суддів виникає проблема обрахування строку покарання за готування або замах на злочин, за вчинення якого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України передбачено найбільш суворий вид покарання – довічне позбавлення волі, оскільки визначити від нього ні половину, ні дві треті неможливо [4].

У Постанові Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання» подано рекомендації щодо вирішення цього питання. Так, у п. 6-1 визначено, що відповідно до ч. 2 ст. 68 КК України у разі засудження особи за готування до злочину строк або розмір покарання не може перевищувати половини максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК, а відповідно до ч. 3 ст. 68 у разі засудження за замах на злочин строк або розмір покарання не може перевищувати двох третин максимального строку або розміру найбільш суворого виду покарання, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК. При цьому призначаючи особі покарання згідно з ч. 2 і 3 ст. 68 КК, у вирокі суд повинен наводити відповідні мотиви, посилятися на ст. 69 КК у такому разі не потрібно.

Правила ч. 2 і ч. 3 ст. 68 КК України, як стверджує Пленум Верховного Суду України, не можуть бути застосовані під час призначення покарання особі, яка у віці 18 і більше років вчинила злочин, за який передбачено найбільш суворий вид покарання – довічне позбавлення волі, оскільки цей вид покарання є таким, що виключає можливість визначення його половини чи двох третин. Однак до осіб, які вчинили готування до такого злочину або вчинення замаху на злочин у віці до 18 років, осіб у віці понад 65 років, жінок, що були у стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку, яким не може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі, мають застосовуватися вимоги ч. 2 і ч. 3 ст. 68 КК України, виходячи з максимальної межі позбавлення волі на певний строк [5].

Із цього постає (хоча це й не вказано), що Пленум Верховного Суду рекомендує за незакінчений злочин, за який передбачено довічне позбавлення волі, основній категорії осіб призначати покарання на загальних підставах, не користуючись ст. 68 КК України взагалі. На нашу думку, реалізація цього положення на практиці є позитивною, адже не викликає сумніву те, що якщо людина вже наважилася на особливо тяжкий злочин, то й покарання за це повинно бути відповідним (принцип караності кримінального права).

Однак, як відомо, постанови Пленуму Верховного Суду України мають рекомендаційний характер, тому вважаємо, що реальне забезпечення вищевказаного можливе лише за умови доповнення ст. 68 КК України такими положеннями:

1) за вчинення незакінченого особливо тяжкого злочину особою у віці від 18 до 65 років визначає покарання в межах, встановлених у санкції статті (частини статті) Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин;

2) до осіб, які вчинили готування або замах на особливо тяжкий злочин у віці до 18 років і понад 65 років, а також до жінок, що були у стані вагітності під час вчинення незакінченого особливо тяжкого злочину або на момент постановлення вироку, застосовувати вимоги ч. 2 та ч. 3 ст. 68 КК України, виходячи з максимальної межі позбавлення волі на певний строк.

Якщо ці правила будуть внесені до КК України, вони набудуть статусу загальнообов'язкових до виконання, що допоможе у вирішенні окремих питань щодо призначення покарання за незакінчений злочин. Водночас перше запропоноване нами положення встановить межі покарання за незакінчений особливо тяжкий злочин для загального кола суб'єктів, друге – забезпечить реалізацію таких принципів кримінального права, як гуманізація кримінальної відповідальності та перевага пом'якшуючих обставин (вік, в якому особа вчинила злочин, стан вагітності).

Позитивним визнаємо досвід російського законодавця, який саме у КК Російської Федерації вказав, що смертна кара та довічне ув'язнення за незакінчений злочин не призначаються (ст. 66 КК Російської Федерації), однак відповідний строк, на який їх заміняти, не встановлено, тому питання щодо покарання за незакінчені особливо тяжкі злочини частково залишається актуальним і для Російської Федерації.

Простий вихід із цієї ситуації знайшли законодавці інших країн. Наприклад, у КК Бельгії (ст. 79 і 80) застосовано такий підхід: «За наявності пом'якшуючих обставин довічне тюремне ув'язнення замінюється тюремним ув'язненням на строк від 20 до 30 років». Ст. 55 і 58 КК Болгарії передбачають: «За вчинення замаху суд замінює довічне ув'язнення позбавленням волі на строк від 15 до 20 років» [4].

Висновки. На підставі проведеного дослідження, як підсумок, зазначимо наступні твердження.

1. З одного боку, загальні засади призначення покарання у кримінальному законодавстві України безумовно можна визначити як позитивні, адже за кожний вид злочину чітко встановлено окремий вид покарання. Проте паралельно із цим виникають об'єктивно обумовлені питання, які пов'язані з тим, що прописані положення щодо призначення покарання за незакінчений злочин у КК України недостатньо продумані та уточнені і, як свідчить судова практика, негативно впливають на застосування закону про кримінальну відповідальність.

2. За змістом норм українського КК переважно подібні до норм КК Російської Федерації, однак у ч. 2 ст. 30 КК Російської Федерації встановлено, що готування до злочину середньої та невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності, на противагу ч. 2 ст. 14 КК України визначає відсутність кримінальної відповідальності лише за готування до

злочину невеликої тяжкості. Також у названих КК є суттєві розбіжності щодо обчислення строків покарання за замах на злочин.

3. Правила призначення покарання за незакінчений злочин у КК Російської Федерації та ще ряду держав, таких як Албанія, Бельгія, Болгарія, Голландія, Данія, Естонія, Італія, Латвія, Литва, Польща, Франція, дозволяють уникнути проблем, наявних в Україні.

4. Сприятиме у вирішенні окремих питань щодо призначення покарання за незакінчений злочин доповнення ст. 68 КК України наступними положеннями:

1) за вчинення незакінченого особливо тяжкого злочину особою у віці від 18 до 65 років суд признає покарання у межах, встановлених у санкції статті (частини статті) Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за закінчений злочин;

2) до осіб, які вчинили готування або замах на особливо тяжкий злочин у віці до 18 і понад 65 років, а також до жінок, що були у стані вагітності під час вчинення незакінченого особливо тяжкого злочину або на момент постановлення вироку, застосовувати вимоги ч. 2 та ч. 3 ст. 68 КК України, виходячи з максимальної межі позбавлення волі на певний строк.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 10 верес. 2013 року. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2013. – 212 с. – (Кодекси України).
2. Кримінальний кодекс Російської Федерації 1996 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukru.ru/download/ukrf_lawyer_ukru.rtf.
3. Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар : у 2 т. / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Т. 1: Загальна частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – Х. : Право, 2013. – 376 с.
4. Хавронюк М.І. Покарання за готування до злочину і замах на злочин: парадокси національного Кримінального кодексу, особливо у порівнянні з іноземними / М.І. Хавронюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakonproekt.org.ua/pokarannya-za-ghotuvannya-do-zlochynu-i-zamakh-na-zlochyn-paradoksi.aspx>.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24.10.2003 р. «Про практику призначення судами кримінального покарання» зі змінами та доповненнями, внесеними згідно з постановами Верховного Суду України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03>.